

Sygn. akt I CSK 77/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

SSN Karol Weitz

Protokolant Beata Rogalska

w sprawie z powództwa M. Ż.

przeciwko Powszechnemu Zakładowi Ubezpieczeń S.A. z siedzibą w Warszawie

o zapłatę, rentę, ustalenie i podwyższenie sumy gwarancyjnej,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 24 listopada 2017 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w W.

z dnia 22 czerwca 2016 r.5,

oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony pozwanej na rzecz powoda kwotę 8.252,00 (osiem tysięcy dwieście pięćdziesiąt dwa) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 31 marca 2015 r. zasądził od pozwanego Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń S.A. w Warszawie na rzecz powoda M. Ż. kwotę 700.000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 6 lipca 2012 r. tytułem zadośćuczynienia, kwoty: 4.519,32 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 14 maja 2007 r., 1.196,58 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 17 września 2013 r., 3.647 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 30 listopada 2010 r., 7.014,64 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 17 września 2013 r., 10.229,04 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 2 grudnia 2011 r., 11.790,24 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 2 grudnia 2012 r., 3.930,08 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 2 kwietnia 2013 r. - tytułem odszkodowania oraz kwoty po 4.813,70 zł miesięcznie tytułem renty na pokrycie zwiększonych potrzeb płatnej do 1 dnia każdego miesiąca z góry, poczynając od maja 2013 r., z odsetkami ustawowymi w razie uchybienia terminowi płatności, z zastrzeżeniem, że do dnia wyrokowania należne świadczenia zostały wypłacone do kwot po 3.831,18 zł. Jednocześnie Sąd Okręgowy oznaczył wysokość sumy gwarancyjnej ograniczającej odpowiedzialność pozwanego za skutki wypadku z dnia 12 czerwca 2005 r., w którym uszczerbku doznał powód, na kwotę stanowiącą równowartość w złotych kwoty 3.450.000 euro, ustaloną przy zastosowaniu kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski obowiązującego we wskazanej dacie, oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu. Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i wnioski.

W dniu 12 czerwca 2005 r. w miejscowości P. – J. S. kierujący pojazdem Nissan Sunny, z nieustalonych przyczyn zjechał na przeciwny pas ruchu, doprowadzając do zderzenia z jadącym z naprzeciwka pojazdem Renault Laguna kierowanym przez K. Ż. W wyniku wypadku obrażeń ciała doznał m. in. pasażer pojazdu Renault Laguna M. Ż. Kierujący pojazdem Nissan Sunny sprawca wypadku był ubezpieczony od odpowiedzialności cywilnej w pozwanym Zakładzie Ubezpieczeń.

M. Ż. na skutek wypadku doznał urazu wielonarządowego, wstrząśnienia mózgu, uszkodzenia kręgosłupa, jelita cienkiego oraz jelita grubego, a także niedowładu kończyn dolnych z całkowitą dysfunkcją zwieraczy. Był wielokrotnie hospitalizowany i poddawany długoletniemu leczeniu rehabilitacyjnemu, które nie przyniosło znaczącej poprawy. Do końca życia będzie osobą niepełnosprawną, poruszającą się na wózku inwalidzkim, wymagającą kosztownej rehabilitacji i stałej opieki w codziennym funkcjonowaniu.

Do dnia 30 października 2014 r. pozwany wypłacił powodowi kwotę 462.475,03 zł tytułem zadośćuczynienia i odszkodowania oraz kwotę 397.691,58 zł tytułem renty.

Sąd Okręgowy uznał za usprawiedliwione w przeważającej części żądania dochodzone niniejszym pozwem. Oznaczając sumę gwarancyjną określającą granicę odpowiedzialności pozwanego, wskazał na dokonane przez ustawodawcę zmiany art. 36 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. z 2016 r., poz. 2060, z ze zm.). Suma ta została podwyższona obecnie do - równowartości w złotych - minimum 5.000.000 euro w odniesieniu do jednego zdarzenia, którego skutki są objęte ubezpieczeniem; w chwili wypadku, któremu uległ powód, wynosiła ona równowartość 350.000 euro. Zmiana ta oddaje charakter przemian społeczno - gospodarczych, które zaszły po wstąpieniu do Unii Europejskiej i wywarły wpływ na wzrost wynagrodzenia we wszystkich grupach zawodowych i podniesienie zamożności społeczeństwa. Skutki tych przemian należy rozłożyć na obie strony. Biorąc pod uwagę różnicę ustawowo określonych sum gwarancyjnych (4.650.000 euro), uzasadnione jest uwzględnienie żądania podniesienia sumy gwarancyjnej o 2/3 tej różnicy. Tak określona wysokość sumy gwarancyjnej uwzględnia interesy obu stron i zapewnia powodowi wypłatę zasądzzonego zadośćuczynienia oraz świadczeń rentowych w przyszłości.

Sąd Apelacyjny w W. wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego i orzekł o kosztach procesu, dzieląc przyjęte za podstawę zaskarżonego orzeczenia ustalenia faktyczne i

ich ocenę prawną. Podkreślił przy tym, że pozwany - jako podmiot profesjonalny występujący w obrocie gospodarczym - powinien ponieść większy ciężar skutków zaistniałej zmiany stosunków. Odpowiada to poczuciu słuszności. Powód znajduje się w trudnym położeniu, jest podmiotem ekonomicznie słabszym. Suma gwarancyjna pozostawiona na niezmiennym poziomie z dużym prawdopodobieństwem wyczerpałaby się przed osiągnięciem przez powoda pełnoletności. Artykuł 357¹ § 1 k.c. nie wyłącza spod zakresu swojego unormowania żadnego stosunku umownego, a więc również umowy ubezpieczenia.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie określonej w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., pozwany zarzucił naruszenie art. 357¹ k.c., art. 805 § 1 k.c. i art. 824 § 1 k.c. oraz art. 7, art. 13 ust. 2 i art. 36 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych, art. 4 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, art. 3 ustawy 24 maja 2007 r. zmieniającej ustawę z 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, art. 18 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej - przez błędną wykładnię polegającą na nieuzasadnionym przyjęciu, że istnieją warunki prawne dla zmiany granic kwotowych świadczenia zakładu ubezpieczeń na podstawie art. 357¹ k.c.

Powołując się na tak ujętą podstawę kasacyjną, skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Powód w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty zmierzały do podważenia dopuszczalności stosowania klauzuli *rebus sic stantibus* w odniesieniu do umowy ubezpieczenia. Według skarżącego, nie jest możliwe podwyższenie sumy gwarancyjnej w obowiązkowym ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych na podstawie art. 357¹ k.c. w sytuacji, w której wysokość tej sumy została ustalona przez ustawodawcę a strony w umowie ubezpieczenia tylko ją potwierdziły, a więc gdy to ustawodawca - a nie

strony stosunku ubezpieczenia - ustanowił zasadę odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń tylko do wysokości określonej sumy gwarancyjnej, zaś zakład ubezpieczeń ustalił wysokość składki ubezpieczeniowej z uwzględnieniem tej sumy. Zapatrywanie to nie zasługuje na aprobatę.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwrócono uwagę, że art. 357¹ § 1 k.c. nie wyłącza spod zakresu swojego działania żadnej umowy, a zatem również umowy ubezpieczenia. Podkreślono przy tym, że podstawy do takiego wyłączenia nie stanowią cechy szczególne tej umowy, polegające na losowości i nieprzewidywalności wystąpienia zdarzenia uzasadniającego odpowiedzialność ubezpieczyciela, determinujące obowiązki stron: ubezpieczającego - zapłaty określonej składki, ubezpieczyciela – zapłaty odszkodowania limitowanego sumą gwarancyjną (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 1991 r., III CZP 122/91, OSP 1992, nr 7-8, poz. 170; uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 grudnia 1994 r., III CZP 120/94, OSNC 1995, Nr 4, poz. 55; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 1994 r., III CZP 74/94, OSNC 1994, Nr 12, poz. 237; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2008 r., III CZP 140/07, nie publ.; wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 13 stycznia 2000 r., II CKN 644/98, nie publ.; z dnia 29 grudnia 1994 r., II CKN 266/99, nie publ.; z dnia 21 września 2011 r., CSK 727/10, nie publ.; z dnia 17 października 2012 r., II CSK 646/11, nie publ.). Wskazane odrębności umowy ubezpieczenia nakazują natomiast stosowanie do niej klauzuli *rebus sic stantibus* z rozwagą i ostrożnością.

Przesłanką zastosowania art. 357¹ k.c. jest nadzwyczajna zmiana stosunków, której strony w chwili zawierania umowy nie przewidziały. Spełnienie tej przesłanki wymaga rozważenia okoliczności konkretnego - poddanego ocenie - przypadku. W sprawie niniejszej Sąd Apelacyjny nadzwyczajnej zmiany stosunków dopatrywał się w przemianach społecznych, gospodarczych i politycznych, które zaszły w Polsce po wstąpieniu do Unii Europejskiej, a przejawiających się w szybkim rozwoju gospodarczym i podniesieniu zamożności społeczeństwa.

W powołanym wyroku Sądu Najwyższego w sprawie II CSK 646/11 wyrażono pogląd, że okoliczności powołane w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku mogą usprawiedliwiać wystąpienie nadzwyczajnej zmiany stosunków między stronami umowy ubezpieczenia, gdyż oddziałują one na zmianę postrzegania

funkcji ubezpieczenia jako systemu chroniącego poszkodowanych a nie ubezpieczających. Zmiana ta znalazła wyraz w implementacji prawa unijnego dotyczącego poszkodowanych w wypadkach komunikacyjnych, gwarantującego im zabezpieczenie wysokimi sumami gwarancyjnymi oraz rozszerzenie ochrony przez wprowadzenie do systemu prawnego art. 446 § 4 k.c., nowelizacji art. 442¹ k.c. oraz w praktyce zasądzania na rzecz poszkodowanych coraz wyższych odszkodowań. Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w pełni aprobuje to zapatrywanie. Przytoczone okoliczności - obejmujące określony ciąg zdarzeń - mogą być traktowane jako nadzwyczajna zmiana stosunków , której strony w chwili zawarcia umowy nie przewidziały. Należy zgodzić się z oceną Sądu Apelacyjnego, że w konkretnym stanie faktycznym pozostawienia sumy gwarancyjnej na niezmiennym poziomie stawiałoby pod znakiem zapytania realizację funkcji ochronnej ubezpieczenia w odniesieniu do powoda, skoro jest wysoce prawdopodobne, że suma ta uległaby wyczerpaniu przed osiągnięciem przez niego pełnoletności. Podniesione przez skarżącego zarzuty naruszenia prawa materialnego, oparte na odmiennym - nietrafnym - założeniu, nie mogły zatem wyrzeźwić zamierzonego skutku.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.